

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
ORGANIC-AGRO TOURISM DEVELOPMENT MODEL
IN ROI-KAEN-SARN-SIN PROVINCE CLUSTER,
NORTHEAST OF THAILAND

สุกานดา นาคะปักสิน * อารีย์ นัยพินิจ ** ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร *** ภัทรพงษ์ เกริกสกุล ****
Sukanda Nakhapaksin * Aree NaiPinit ** Thongphon PromSaka Na Sakolnakorn ***
Patarapong Kroeksakul ****

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ดังนี้ 1) ประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยว 2) รวบรวมข้อมูลและประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว 3) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อรูปแบบการท่องเที่ยว และ 4) เพื่อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม จำนวนรวม 36 คน) แบบสำรวจและแบบประเมินความพร้อมแหล่งท่องเที่ยว (ทั้งหมด 29 แหล่ง) การประชุมกลุ่มย่อย การทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวนำร่อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือ Matrix Table, SWOT Analysis, 7S of McKinsey Model และ Porter's Diamond Model และสรุปด้วยการอธิบายเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวจำนวน 446 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์จะต้องอยู่บนฐานความพร้อมของทรัพยากรท้องถิ่น คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม และทรัพยากรทางสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์สำคัญ และผู้มีส่วนได้ส่วน

* Program in Business Administration and Accounting, Faculty of Business Administration and Accounting Khon Kaen University

** Faculty of Business Administration and Accounting, Khon Kaen University

*** Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

**** Faculty of Environmental Culture and Ecotourism, Srinakharinwirot University

เสียทุกภาคส่วน อันได้แก่ เกษตรกร ชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบริการ ตลอดจนผู้นำและบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จะต้องมีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม และบูรณาการความร่วมมือกัน ในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ให้มีความสามารถทางการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยว สามารถตอบสนองและสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญ คือ 1) การจัดการองค์การชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการท่องเที่ยว 3) การจัดการห่วงโซ่คุณค่าทางการท่องเที่ยว 4) การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5) การจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ 6) การจัดการการตลาดการท่องเที่ยว 7) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์ และ 8) การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยววิถีเกษตร, การท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์, ร้อยแก่นสารสินธุ์

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the various contexts related to organic farming tourism in Roi Kaen Sarn Sin Provinces Cluster, Northeast of Thailand as follows: 1) To assess the tourism situation, 2) to collect the information and assess the readiness of the tourist attraction, 3) to study the behavior and the requirement of Thai tourists towards the tourism model, and 4) to suggest the model of organic farming tourism development. The research used a combined approach of qualitative research. The instruments used in this research were In-depth interview (The samples were four main groups of informants, including of 36 people.), Survey and Assessment form for the readiness of tourist attraction (29 tourist attractions), the Focus Group, Pilot trials in holding tourism activities. The data were analyzed with Matrix Table, SWOT Analysis, 7S of McKinsey Model, and Porter's Diamond Model, and summarized by content analysis. For the quantitative research, the instruments were questionnaires. The samples were 446 tourists. The data were analyzed with descriptive statistics, including such as mean, percentage, standard deviation.

The findings were: The model of organic farming tourism development, which was suitable for the Roi Kaen Sarn Sin Provinces Cluster, will be based on the availability of local resources, including the natural resources, social and cultural resources, environment resources and important events, and stakeholders in all sectors, including farmers, local communities, entrepreneurs in the Hospitality Industry as well as leaders, and personnel involved in government sector. They

must be ready to engage in tourism development and integration synergies in organic farming tourism development in the Roi Kaen Sarn Sin Provinces Cluster in order to be competitive in the tourism market. Furthermore, it can respond and create a memorable experience to tourists along with the development of sustainable communities through major driven processes: 1) Community organization management for tourism, 2) Human resources development for tourism, 3) the tourism value chain management, 4) Sustainable tourism management, 5) Creative tourism management, 6) Tourism marketing Management. 7) Tourism Strategic management, and 8) Creating tourism network .

Keywords: Agro tourism, Development, Model

1. บทนำ

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง หรือกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ รวมกลุ่มตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ.2546 ที่ต้องการให้กลุ่มจังหวัดบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ เป็นกลุ่มจังหวัดที่ตั้งอยู่บนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) ซึ่งส่งผลดีในด้านการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงกับประเทศในอาเซียน ผนวกกับการเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา การแพทย์ การคมนาคมขนส่ง การกระจายสินค้า การประชุมสัมมนา การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ทำให้เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีเศรษฐกิจขยายตัวสูงที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และการรวมตัวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community: AEC) ในปี พ.ศ. 2558 เกิดการคาดการณ์ว่ากลุ่มจังหวัดจะมีการเติบโตก้าวกระโดด ทั้งการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง, 2554) ปัจจัยที่เป็นโอกาสส่งเสริมทางการท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัด คือ การเพิ่มจำนวนเที่ยวบินและเส้นทางการบินของสายการบินต่างๆ ยังสนามบินจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดร้อยเอ็ด การเป็นที่ตั้งของสถานกงสุลใหญ่ 3 ประเทศ คือ ประเทศลาว ประเทศเวียดนาม และประเทศจีน มีสถานกงสุลกิตติมศักดิ์ประเทศเปรู และอยู่ในระหว่างการดำเนินการตั้งสถานกงสุลอีก 2 ประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา การได้รับคัดเลือกจากสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน. หรือ TCEB: Thailand Convention and Exhibition Bureau) ให้เป็น 1 ใน 5 จุดหมายปลายทางสำหรับไมซ์ประเทศไทย การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ชี้ให้เห็นโอกาสการเติบโตทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดได้เป็นอย่างดี

จากโอกาสส่งเสริมทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดข้างต้น ทำให้กลุ่มจังหวัดควรที่จะออกแบบ พัฒนาและนำเสนอการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เพื่อตักตวงโอกาสที่เข้ามาให้สามารถได้รับ

ประโยชน์สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม (Phinyo Phuthet, 2559: 231) และหากพิจารณาคุณสมบัติของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญกับการต่อยอดจากฐานทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ในชุมชน พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ควรให้ความสนใจและพัฒนาเพื่อรองรับโอกาสในการเติบโตของพื้นที่รูปแบบหนึ่ง คือ การท่องเที่ยววิถีเกษตร (Agro Tourism) โดยกำหนดขอบเขตวิถีการเกษตร คือ การทำการเกษตรในระบบอินทรีย์ เท่านั้น เนื่องจากเป็นระบบเกษตรที่สอดคล้องกับกระแสความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการเกษตรของกลุ่มจังหวัด และศักยภาพของกลุ่มจังหวัดที่มีเกษตรกรรมประสบความสำเร็จ ได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand แล้วจำนวนมาก การท่องเที่ยววิถีเกษตร เป็นเครื่องมือที่รัฐบาลหลายประเทศทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว (Cànoves, G., M. Villarino, G.K. Priestley and A. Blanco, 2004: 755–769) และประเทศกำลังพัฒนา (Briedenhann, J., & Wickens, E, 2004: 71-79) ใช้ในการพัฒนาประเทศสำหรับพื้นที่ชนบท ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาการทำการเกษตรอินทรีย์ให้เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Ceballos-Lascurain, H, 1996) โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทและพื้นที่เกษตรกรรม ได้รับการสนับสนุน (Roberts, L., & Hall, D, 2001) คือ การท่องเที่ยวชนบทก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายการลงทุน และการจ้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้เสริมให้แก่ภาคเกษตรกรรม

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยแล้วยังขาดองค์ความรู้ที่ดีในการนำทรัพยากรและกิจกรรมทางการเกษตรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว เห็นได้จากการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรที่ผ่านมา มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากที่ไม่มีการดำเนินการต่อ เพราะไม่ประสบความสำเร็จทั้งประเด็นของรายได้และประโยชน์จากการท่องเที่ยวต่อกิจกรรมทางการเกษตร (Ranee Isichaiikul and Others, 2558) โดยองค์ความรู้ที่ประเทศไทยต้องการ คือ องค์ความรู้และการพัฒนาด้านการท่องเที่ยววิถีเกษตรที่มุ่งเน้นให้ 1) นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน 2) เกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรตลอดจนชุมชนท้องถิ่น ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง 3) แนวทางการป้องกันผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางการเกษตร และวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 4) การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนในรูปแบบธุรกิจขนาดเล็กภายในครอบครัวหรือจัดการร่วมกันกับชุมชน โดยการจัดให้มีสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลผลิตของชุมชน สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง และหรือพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันประกอบธุรกิจเป็นระบบเศรษฐกิจฐานราก เน้นการจัดการทุนและทรัพยากรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีคำถามที่ต้องการหาคำตอบ คือ 1) สถานการณ์การท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยและในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เป็นอย่างไร 2) แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีที่ใดบ้าง และมีความพร้อม

ด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับใด 3) นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมและความต้องการต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ อย่างไร และ 4) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ควรเป็นอย่างไร จากประเด็นคำถามดังกล่าว ผนวกกับโอกาสในการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมถึงทรัพยากรทางการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ที่มีในพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เพื่อให้การท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์สามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ กระจายรายได้ สร้างความเป็นธรรม และส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรและกิจกรรมทางการเกษตรของชุมชนท้องถิ่นน้อยที่สุด และเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความประทับใจให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

2.2 เพื่อรวบรวมข้อมูลและประเมินความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

2.3 เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

2.4 เพื่อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ก.การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informant) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบริการ เกษตรและหรือผู้นำชุมชนเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว ทำการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Chain Sampling or Snowball Sampling) โดยไม่มีการกำหนดขนาดของกลุ่มประชากร แต่จะทำการสัมภาษณ์ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการ จำนวนทั้งสิ้น 36 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบริการ จำนวน 4 คน เกษตรและหรือผู้นำชุมชนเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยว จำนวน 10 คน และตัวแทนนักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง

ข. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร 4 จังหวัด ในช่วงเดือนตุลาคม 2556 – กันยายน 2557 แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามพื้นที่ (Area/Cluster Sampling) ในสัดส่วนที่เท่ากันทั้ง 4 จังหวัด คือ จังหวัดละ 100 ชุด โดยทำการสุ่มแบบสอบถามตามความสะดวก (Convenience Sampling)

3.2 เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยได้แก่แบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสำรวจและแบบประเมินความพร้อมแหล่งท่องเที่ยว การประชุมกลุ่มย่อย และแบบทดลองจัดการท่องเที่ยวนำร่อง 2 กิจกรรม ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยเทคนิค SWOT Analysis, McKinsey's 7S Model, Porter's Diamond Model, Value Chain การกำหนดทางเลือกโดยใช้ TOWS Matrix และทดลองจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนำร่อง 2 รูปแบบ แล้วทำการประเมินผลการจัดกิจกรรม นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์หาค่าเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และใช้ตารางเมตริกทริกซ์ (Matrix Table) แล้วตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ข. การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ นำแบบสอบถามไปทดลองกับผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 ราย ที่งานดอกกระเจียวบานที่จังหวัดชัยภูมิ ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2557 แล้วนำมาทดสอบด้วยโปรแกรม SPSS for Windows พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.8369 วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ พบว่ามีโอกาสที่จะเติบโต เนื่องจาก การบูรณาการความร่วมมือของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรร่วมกัน เนื่องจากภาครัฐให้ความสำคัญว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าทางการเกษตร สร้างและกระจายรายได้สู่เกษตรกรและชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวที่ต้องการบริโภคสินค้าที่มีความปลอดภัย ปลอดภัยจากแหล่งผลิตที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมแหล่งผลิต และกระบวนการผลิต รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะที่ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นถิ่นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยกลุ่มจังหวัดมีจุดเด่น คือ มีความหลากหลายของพื้นที่เกษตรทรัพยากรทางการเกษตร ทั้งด้านผลผลิต เทคโนโลยีการผลิต องค์ความรู้ กิจกรรมการเกษตรชุมชนท้องถิ่นมีมาตรฐานที่ดี ความเป็นเจ้าบ้านที่ดี และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตแบบ

ชุมชนเกษตรกรรมไว้ได้เป็นอย่างดี รวมถึงพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่ ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ และหลายแปลงได้รับการรองรับมาตรฐาน Organic Thailand และหรือ IFOAM และแปลงที่ยังไม่ได้รับก็อยู่ในกระบวนการรับรองมาตรฐาน แต่มีจุดอ่อนและอุปสรรค คือ เกษตรกร ชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่เหมาะสมในการเป็นผู้ประกอบการการท่องเที่ยว การขาดฐานข้อมูลการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ การขาดแคลนงบประมาณ และบุคลากร ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มีความต้องการให้จัดกิจกรรม FAM Trip (Familiarization Trip) เพื่อให้ทุกภาคส่วนทราบข้อมูลการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป

4.2 ทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ พบว่า มีการดำเนินการในรูปแบบการจัดการรายบุคคลและชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรกรรมส่วนใหญ่กิจกรรมการท่องเที่ยวของทุกแหล่งจะเหมือนกัน คือ มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมระยะสั้น เป็นกิจกรรมให้ความรู้ การจัดจำหน่ายสินค้า การให้รู้ทางหรือโอกาสทางธุรกิจ และกิจกรรมที่พักแรม ตามลำดับ ในขณะที่พบว่าแต่ละพื้นที่มีความโดดเด่นแตกต่างกัน โดยเฉพาะทรัพยากรประเภทสังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวพบว่า ความพร้อมในด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

ผลการประเมินความพร้อมในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 29 แห่งที่ทำการศึกษามีความพร้อม อยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 3.20) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อม อยู่ในระดับสูงมาก มี 6 แห่ง คือ แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านโคกไม้งาม (ค่าเฉลี่ย 4.60) สวนจาร์วรรณ (ค่าเฉลี่ย 4.43) ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติบ้านบุญ (ค่าเฉลี่ย 4.43) หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (ค่าเฉลี่ย 4.40) ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านข้าวเหลืองอินทรีย์ (ค่าเฉลี่ย 4.13) และศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนสวະถิ (ค่าเฉลี่ย 4.03)

4.3 การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 446 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 65.70) มีอายุระหว่าง 31-40 ปี (ร้อยละ 23.54) จบการศึกษาระดับสูงสุด คือ ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 49.55) มีสถานภาพสมรส โสด (ร้อยละ 58.30) อาชีพหลัก คือ เป็นพนักงานเอกชน (ร้อยละ 51.12) ระดับรายได้ต่อเดือน อยู่ที่ระดับ 20,001-30,000 บาท (ร้อยละ 45.29) ถิ่นพำนักในปัจจุบัน คือ อาศัยอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 79.60) ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ คือ เพื่อการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ (ร้อยละ 58.52) ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ คือ 1-2 วัน (ร้อยละ 80.04) ระยะเวลาที่ใช้ในแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในการเดินทางครั้งนี้ อยู่ที่ครึ่งวัน - 1 วัน (ร้อยละ 87.67) ลักษณะการวางแผนจัดการท่องเที่ยวครั้งนี้ คือ วางแผนเอง (ร้อยละ 89.24 ในการเดินทางครั้งนี้ ใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะเดินทาง (ร้อยละ 71.75) โดยส่วนใหญ่แล้วจะเดินทางร่วมกับสมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 30.94) การเดินทางในครั้งนี้ ส่วนใหญ่แล้ว ไม่มีการพักค้างแรม (ร้อยละ 84.75 เหตุผลหลักที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ คือ อาหารพื้นเมืองรสเด็ด (ร้อยละ 77.58) กิจกรรมที่ต้องการจะทำในแหล่งท่องเที่ยววิถี

เกษตรอินทรีย์ คือ รับประทานอาหารพื้นเมืองรสเด็ด (ร้อยละ 74.89) แหล่งข้อมูลหลักที่กระตุ้นให้เกิดการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ ครั้งนี้ คือ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 49.33) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ที่ให้ความชื่นชอบและมีความสนใจในด้านการชมแปลงเกษตร ฟาร์มเกษตร ไร่ นา สวน พื้นที่เกษตร งานเทศกาลต่างๆ คือ การนำเที่ยวชมสวนดอกไม้ (ร้อยละ 51.79) ในด้านการสัมผัสประสบการณ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรอินทรีย์ ชื่นชอบการปั่นจักรยานชมสวน (ร้อยละ 64.57) กิจกรรมการเลือกซื้อสินค้าผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ และสินค้าชุมชนที่ชื่นชอบ คือ ตลาดนัดสีเขียว (ร้อยละ 61.88) กิจกรรมการพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ที่ชื่นชอบ คือ การพักผ่อนโฮมสเตย์ (ร้อยละ 43.27) กิจกรรมการเรียนรู้และฝึกอบรมด้านการเกษตรอินทรีย์ที่ชื่นชอบ คือ เทคโนโลยีการผลิต (ร้อยละ 37.00) กิจกรรมการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพที่ชื่นชอบ คือ การรับประทานอาหารเช้า (ร้อยละ 78.25) ปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจที่นักท่องเที่ยวเห็นด้วยมากที่สุด คือ ต้องการใช้เวลากับครอบครัว ญาติ และหรือกลุ่มเพื่อน (ค่าเฉลี่ย 4.88) ความต้องการในการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ระบุว่า ปัจจัยที่นักท่องเที่ยวต้องการมากที่สุด คือ มีอาหารและเครื่องดื่มที่อร่อย รสชาติดี ประสิทธิภาพดี ปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 4.84)

4.4 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

4.4.1 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์จากที่ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากที่ประชุมกลุ่มย่อย ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2559 ผู้ร่วมประชุมจากภาคส่วนต่างๆ ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 4 แนวทาง คือ

1) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 1.1) การพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 1.2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ป้ายบอกทาง เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนเครื่องมือในการสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุด 1.3) การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ และสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุด

2) แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์อย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 2.1) การต่อยอดกิจกรรมทางการเกษตรอินทรีย์ แหล่งเรียนรู้ นักปราชญ์เกษตรกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และกลุ่มอาชีพต่างๆ สู่กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตร 2.2) การออกแบบและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (ดึงดูดใจ แตกต่าง สร้างสรรค์) หลากหลาย ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ 2.3) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์กับแหล่งท่องเที่ยวหลักของแต่ละจังหวัด 2.4) การค้นหา สร้าง พัฒนา และนำเสนอภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของแต่ละแหล่งตามความโดดเด่นของทรัพยากร

3) แนวทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3.1) การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวหลักเพื่อแนะนำแก่นักท่องเที่ยว

3.2) การกำหนดตลาดเป้าหมายทั้งตลาดหลักและหรือตลาดรองที่เหมาะสม 3.3) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีเกษตรอย่างต่อเนื่อง

4) แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 4.1) จัดตั้งหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร และบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน 4.2) การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวและสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างพื้นที่และธุรกิจนำเที่ยวต่างๆ 4.3) การบูรณาการความร่วมมือด้านการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ กับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของหน่วยงานอื่นๆ ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 4.4) การประสานขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นๆ จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์

4.4.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

1) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์บนฐานทรัพยากรประเภทธรรมชาติ ประกอบด้วย 1.1) การเก็บรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรทางธรรมชาติที่มี 1.2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติ 1.3) การขยายทรัพยากรทางธรรมชาติ 1.4) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นดังกล่าว

2) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรประเภทสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 2.1) การเก็บรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่มี 2.2) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ให้อยู่บนความจริงแท้ 2.3) การถ่ายทอดเรื่องราวให้ทุกคนในชุมชนทราบและรับรู้ตรงกัน 2.4) การออกแบบการสื่อความหมาย 2.5) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นดังกล่าว เช่น การสร้างแผนที่เส้นทางการเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน การสร้างการสื่อความหมายในบริเวณจุดสำคัญทางประวัติศาสตร์ชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นให้กับลูกหลานและผู้สนใจ เป็นต้น

3) รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรประเภทเหตุการณ์สำคัญ ประกอบด้วย 3.1) การเก็บรวบรวมฐานข้อมูลทรัพยากรประเภทเหตุการณ์สำคัญที่มีในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง 3.2) จัดทำปฏิทินกิจกรรมหลัก และเชื่อมโยงสู่กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมทางการเกษตร 3.3) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นดังกล่าว เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเพณีฮีต 12 คอง 14 ที่ให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการเตรียมงาน และมีส่วนร่วมในงานพิธี เป็นต้น

4.4.3 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น 4 กลุ่มแนวทาง คือ

1) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ 2) แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์อย่างสร้างสรรค์ 3) แนวทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ 4) แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ นำมากำหนดเป็นรูปแบบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น

4.4.4 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์สำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนักท่องเที่ยวทั่วไปแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ในตลาดการท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัว กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ กลุ่มนักท่องเที่ยวรักสุขภาพ กลุ่มนักท่องเที่ยวหน่วยงาน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนนักศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในวัฒนธรรมประเพณี กลุ่มนักท่องเที่ยวจักรยาน/บิกไบค์ กลุ่มนักท่องเที่ยววิถีเนิบช้า (SLOW Life) กลุ่มการเจรจาทางธุรกิจ เป็นต้น ซึ่งหากแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ สามารถออกแบบการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะได้ ก็จะเป็นการสร้างความน่าสนใจและเสริมความเข้มแข็งทางการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

5. ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ที่ยั่งยืนนั้น มีความพยายามในการดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 แต่ขาดการบูรณาการความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในปี พ.ศ.2558 นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาอีกครั้ง เมื่อมีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรร่วมกัน โดยในระยะแรกนี้มีการร่วมกันสำรวจข้อมูลทรัพยากร เพื่อเป็นฐานในการวางแผนพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป คือ ควรทำการศึกษาวิจัย

1. การจัดการการท่องเที่ยววิถีเกษตรในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีจุดเด่นที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยววิถีเกษตรในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เช่น แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรที่มีความสวยงามทางธรรมชาติที่โดดเด่น แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรที่ดำเนินการโดยภาครัฐ แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน แหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีเกษตรที่มีความแตกต่างกัน

2. การนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรทางการเกษตร

3. ผลการปฏิบัติจากการนำนโยบายของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรในปัจจุบันไปใช้ ศึกษาผลกระทบของนโยบาย พัฒนานโยบายและแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

- Ceballos-Lascurain, H. (1996). **Tourism, Ecotourism and Protected Areas**. Gland. Switzerland: IUCN.
- MacDonald, R., & Joliffe, L. (2003). **Cultural Rural Tourism**. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 307-322.
- Office of Strategy Administration of Central Northeast Region. (2554). **Strategic Plan of Central Northeast Province Cluster : Roi et, Konkhaen, Mahasarakam, Kalasin; “ Roi Kaen Sarn Sin”** 2553-2556. Khon khaen: Office of Strategy Administration of Central Northeast Province Cluster.
- Phinyo Phuthet. (2559). Conservation and Development of Folk Music Culture of Community based Learning. *Journal of MCU Social Science Review*, 5(3), 231 – 240.
- Ranee Isichaikul and Others. (2558). **Thai Agro Tourism Development for Welcoming ASEAN Tourists**. Bangkok: National Research Commission and Office of Research Support Fund
- Roberts, L., & Hall, D. (2001). **Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice**. Cambridge: CABI Publishing.

